

УДК 339.976

Мельник А.О.*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність формування наднаціонального рівня регулювання світовою економічною системою з метою впровадження механізму виявлення передумов світових економічних криз. Суб'єкти світової економіки розподілені на три групи у залежності від їх ролі і завдань при реалізації механізму, визначенні їх функції та повноваження.

Ключові слова: наднаціональний рівень регулювання, світова економічна система, механізм виявлення передумов світових економічних криз, глобалізація.

Annotation. The article substantiates the need for a supranational level regulation of the global economic system in order to implement the mechanism of detection conditions of global economic crisis. Subjects of the world economy divided into three groups depending on their role and tasks in the implementation of the mechanism determining their functions and powers.

Key words: supra-national level of regulation, the global economic system, the mechanism for identifying the preconditions of global economic crisis, globalization.

Аннотация. В статье обоснована необходимость формирования наднационального уровня регулирования мировой экономической системой с целью внедрения механизма выявления предпосылок мировых экономических кризисов. Субъекты мировой экономики распределены на три группы в зависимости от их роли и задач при реализации механизма, определении их функции и полномочия.

Ключевые слова: наднациональный уровень регулирования, мировая экономическая система, механизм выявления предпосылок мировых экономических кризисов, глобализация.

Актуальність дослідження. Розгортання криз у світовій економіці актуалізували виявлення їх природи, передумов, причин і наслідків в умовах глобалізації. Становлення глобалізаційних умов розвитку світової економіки супроводжується виникненням ряду суперечностей економічного, соціального і політичного характеру, які у свою чергу є передумова виникнення світових економічних криз. Прояв світових економічних криз призводить як до конструктивних, так і до неконструктивних змін, які стримують економічний розвиток світової економіки та трансформують її властивості. З метою зменшення нега-

* кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу стратегічного планування, моделювання та зовнішньоекономічних зв'язків Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» НААН України

тивного впливу протікання світових економічних криз для національних економік необхідно створити нові організаційно-інституціональні умови розвитку світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем глобального управління присвячі праці відомих зарубіжних вчених: Дж. Бретфорд [8], Х. Джеймс, П. Колін [8], Г. Лоувен [9] Р. Манделл, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, М. Фрідмен, У. Шарп, та інші.

Питанням удосконалення системи регулювання глобального економічного розвитку присвячені роботи таких вітчизняних науковців як: О. Білоруса, В. Будкіна, О. Гаврилюка, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Даниленка, І. Лукінова, Д. Лук'яненко [1], З. Луцишин, Ю. Макогона, О. Мозгового, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника [2], О. Рогача, А. Філіпенка, О. Шниркова, В. Чужиков [7], А. Чухна та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ознайомлення з публікаціями згаданих авторів засвідчує, що в них аналізується діюча система світового регулювання та обґрунтовується її недовірність у сучасних умовах глобалізації. Поширення глобалізації світовою економікою є незаперечним фактом з яким, на нашу думку, не потрібно боротись, а до якого необхідно пристосовуватись. Система регулювання світовим економічним розвитком повинна бути трансформована у відповідності до вимог глобального середовища шляхом застосування нових дієвих механізмів управління [2; 3]. Одним з таких механізмів може бути, на нашу думку, соціально-економічних механізм виявлення передумов світових економічних криз, метою якого є моніторинг функціонування світових ринків та національних економік з подальшим визначенням найбільш ймовірних сфер прояву світових економічних криз у часовому і географічному розрізі для вжиття заходів зменшення їх негативного впливу як на національні економіки, так і на розвиток світової економіки в цілому.

Мета дослідження. Застосування зазначеного механізму потребує визначення організаційно-інституційних умов.

Основні положення дослідження. Для впровадження механізму у дію необхідно визначитись з такими організаційно-інституціональними складовими: об'єктами його впливу; суб'єктами і характером взаємозв'язку між ними, їх функціями і повноваженнями.

Об'єкти впливу механізму виявлення передумов світових економічних криз, на наш погляд, слід розрізняти в залежності від рівнів його дії тобто на світовому рівні і національному. У відповідності, на світовому рівні об'єктами є міжнародні ринки, країни та їх інтеграційні об'єднання, міжнародні організації, транснаціональні корпорації та інші господарські суб'єкти світової економіки, міжнародні операції, міжнародні соціально-економічні відносини.

На національному рівні об'єктами даного механізму є макроекономічний стан, грошово-кредитні відносини, платіжний баланс, бюджет, державний борг, політична і економічна система, структура господарства.

На світовому рівні застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз суб'єктами є міжнародні організації, уряди країн та їх інтеграційних об'єднань, наднаціональні органи регулювання міжнародних соціально-економічних відносин. На національному рівні суб'єктами є законодавчі та виконавчі органи влади, регіональні представництва наднаціональних органів регулювання міжнародних соціально-економічних відносин.

Для визначення ролі зазначених суб'єктів у процесі застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз необхідно визначити їх функції та повноваження.

Суб'єкти механізму світового рівня мають здійснювати наднаціональне регулювання розвитку світової економіки, тому ми розподілили їх на три групи: міжнародні організації, представників урядів країн світу, наддержавний регулюючий орган.

Застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз передбачає створення наддержавного регулюючого органу чи надання необхідних повноважень вже існуючій міжнародній організації за умов погодження всіх країн-учасників. На нашу думку, доцільно створити новий комітет при Організації об'єднаних Націй, який буде координувати застосування даного механізму, наприклад – Комітет глобальних трансформацій світової економіки при ООН.

Комітету глобальних трансформацій світової економіки при ООН має бути створений за ініціативою світової спільноти, як форма розширення діяльності ООН у соціальній та економічній сферах. Даний комітет має бути створений у результаті укладання багатосторонньої угоди між урядами країн-учасниць і набуває статусу офіційної інституції міжнародних відносин. Комітет глобальних трансформацій світової економіки при ООН формується з постійно діючих комісій, які від імені уряду вповноважені відстоювати інтереси своєї країни та приймати участь у роботі Комітету. Кожна країна-учасниця має один голос, рішення приймаються шляхом повного консенсусу без заперечень.

Рішення Комітету приймаються на загальних зборах комісій всіх країн-учасниць, у голосуванні міжнародні організації участі не приймають.

Комісія кожної країни-учасниці має складатись з семи членів. Три члена комісії мають бути постійними і направлятись до Комітету терміном на 5 років (фахівці з фінансів, міжнародної торгівлі, енергетики), чотири члена змінюються у залежності від проблемних сфер національної економіки і їх заміна відбувається довільно за рішенням уряду на безстроковій основі. Постійні члени комісії можуть бути переобрані після завершення їх терміну роботи за рішенням уряду. Отже, комісія-представник країни в організації відстоює не свою власну точку зору, а узгоджену на відповідному рівні позицію свого уряду. Уряд свою чергу несе відповідальність за прийняті комісією рішення під час роботи у Комітеті глобальних трансформацій світової економіки при ООН.

Статус даної організації за географічним поширенням визначається у відповідності до кількості і географічного розташування країн-учасниць, але ми передбачаємо, що для ефективного застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз статус має бути глобальний.

За функціональною спрямованістю Комітет глобальних трансформацій світової економіки при ООН має бути міжнародною інституцією загальної компетенції, оскільки для виявлення передумов світових економічних криз необхідно проводити дослідження не лише у всіх сферах світової економіки, але й у всіх сферах розвитку світової спільноти.

У відповідності до характеру діяльності дана міжнародна інституція має бути універсальною з пріоритетним регулювання економічної сфери. Універсальність визначається необхідністю наднаціонального регулювання не лише економічних, але й соціальних і політичних процесів.

За умовами членства дана наддержавна інституція міжнародних відносин має бути відкритою для вступу всім країнами які мають бажання застосовувати соціально-економічний механізм виявлення передумов світових економічних криз та поділяють принципи й статут наддержавної інституції.

Комітету глобальних трансформацій світової економіки повинен виконувати такі функції:

- визначення структурних перспектив розвитку світової економіки у часі;

- прогнозування якісних і кількісних трансформації та визначення характеру їх впливу на розвиток світової економіки та країн-учасниць;
- аналіз чинників та прогнозування причин світових економічних криз;
- прогнозування параметрів можливих світових економічних криз;
- обґрунтування заходів подолання світових економічних криз як на світовому так і на національних рівнях;
- визначення обсягу та видів ресурсів для подолання світових економічних криз на світовому рівні та окремо по національним економікам країн-учасниць з врахуванням їх рівня і структури розвитку;
- визначення форм співпраці між країнами-учасницями та міжнародними організаціями при застосуванні даного механізму;
- структуризація і визначення черговості реалізації заходів запобігання поширенню світових економічних криз;
- визначення відповідальних осіб на кожному етапі застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- розподіл відповідальності і повноважень між суб'єктами механізму;
- узгодження інтересів країн-учасників застосування соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- формування системи глобального та національного стимулювання при виконанні заходів запобігання поширенню чи подолання світових економічних криз;
- забезпечення відповідності дій суб'єктів механізму;
- організація руху оперативної інформації та забезпечення зворотного зв'язку між суб'єктами механізму;
- коригування стратегій та програм заходів запобігання і подолання прояву світових економічних криз;
- визначення методів і засобів запобігання і подолання прояву світових економічних криз;
- моніторинг змін параметрів світових економічних криз та характеру їх впливу на функціонування країн учасниць та світової економіки в цілому;
- оперативне прогнозування результатів запобігання і подолання прояву світових економічних криз;
- оперативне відстеження поточних результатів та визначення відповідності засобів умовам функціонування світової економіки;
- прогнозування наслідків та визначення втрат перебігу світових економічних для країн-учасниць та світової економіки в цілому.

У відповідності до зазначених функцій комітет повинен бути наділений такими повноваженнями як:

- проведення масштабних досліджень функціонування країн-учасниць та світової економіки у часі;
- визначення безпечних меж по кожному параметру світових економічних криз;
- розробка нормативних значень макроекономічних показників країн-учасниць;
- збір та обробка статистичної інформації щодо функціонування суб'єктів механізму;
- розробка інструкцій та проведення роз'яснень щодо застосування заходів подолання світових економічних криз як на світовому так і на національних рівнях;
- розподіл витрат щодо подолання криз на світовому рівні між країнами-учасницями з врахуванням їх можливостей, економічних інтересів, індивідуальних втрат чи вигод в наслідок їх перебігу;

- визначення ролі, функцій, повноважень для інших суб'єктів при застосуванні механізму;
- проведення переговорів та консультацій з метою узгодження зовнішньоекономічних інтересів країн-учасників при застосуванні соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- формування законодавчої бази необхідної при застосуванні соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- визначення форм регулювання діяльності країн-учасниць та міжнародних організацій.

Зазначені повноваження можуть бути доповненні в залежності від особливостей перебігу світових економічних криз та їх впливу на світову економіку.

Уряди країн світу та їх інтеграційних об'єднань мають на світовому рівні відстоювати національні інтереси, діагностувати зміни у світовій економіці, кон'юнктурі ринків та призводити внутрішнє середовище у відповідність. Функції даних суб'єктів світової економіки при впровадженні та реалізації механізму виявлення передумов світових економічних криз повинні полягати у такому:

- визначення стратегій виходу країни на світові ринки;
- налагоджування міжнародних зв'язків, встановлення і підтримання міжнародних економічних відносин;
- сприяння розвитку ділового партнерства і співробітництва в економічній сфері з усіма державами;
- визначення пріоритетних напрямків міжнародної співпраці;
- сприяння інтеграції країни до світової економіки;
- контроль за дотримання міжнародних угод, норм та інших декларативних документів;
- визначення ефективності міжнародної співпраці.

Повноваження урядів щодо впровадження і реалізації соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз:

- визначення зовнішньоекономічних цілей та їх досягнення;
- встановлення і підтримання дипломатичних зносин з іноземними державами;
- представлення країни та її позицій у світовому просторі;
- формування іміджу країни на світових ринках;
- захист соціально-економічних інтересів країни на світових ринках;
- підтримання світового правопорядку.

Міжнародні організації, на наш погляд, повинні забезпечувати нормальне функціонування відповідних сегментів ринків, наприклад СОТ – ринок товарів і сировини, МВФ – валютний ринок, СБ – ринок кредитних ресурсів. Функції міжнародних організацій залежать від їх завдань у процесі впровадження та реалізації соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз країнами-учасницями. Завдання конкретизують мету механізму яка полягає у забезпеченні нормальних умов функціонування світової економіки, за яких кожна країна отримує рівні можливості здійснення міжнародної діяльності за для досягнення економічних інтересів, які не перешкоджають розвитку інших країн та світової економіки в цілому. Завданнями міжнародних організацій при цьому є:

- виявлення тенденцій світового розвитку та ролі кожної країни;
- визначення галузевої, географічної структури економіки;

- визначення характеру впливу структурних змін на функціонування світової економіки та виникнення світових економічних криз;
- моніторинг чинників виникнення світових економічних криз;
- пошук шляхів запобігання виникненню світових економічних криз та їх поширенню;
- розробка заходів виявлення передумов світових економічних криз.

Для виконання завдань необхідно визначити функції і повноваження міжнародних організацій. У відповідності до цього функції міжнародних організацій повинні бути такими:

- визначення цілей діяльності та стратегії їх досягнення;
- встановлення строків досягнення окремих цілей;
- організація переговорів, консультацій між країнами-учасницями;
- визначення форм співпраці та організації міжнародних взаємовідносин;
- визначення мотивів участі у процесі реалізації соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- розробка системи стимулювання учасників процесу реалізації соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз;
- розширення можливостей окремих країн на світових ринках;
- співставлення зовнішньоекономічних інтересів і цілей країн-учасниць у відповідності до специфіки діяльності міжнародної організації;
- координація діяльності між міжнародними економічними організаціями;
- контроль за виконанням міжнародних угод і домовленостей;
- коригування діяльності у відповідності до виявлених невідповідностей під час контролю.

Перераховані функції безпосередньо визначаються межами повноважень і предметністю діяльності організації. Ми спробували узагальнити повноваження міжнародних організацій щодо впровадження та реалізації соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз, а саме:

- організація і проведення міжнародних досліджень у відповідності до специфіки діяльності та сегменту світової економіки;
- оприлюднення результатів проведених досліджень;
- виявлення тенденцій розвитку та структурних змін у світовій економіці;
- прогнозування економічних процесів у світовій економіці;
- виявлення економічних впливів між країнами та його характеру;
- аналіз соціальної і економічної політик країн світу;
- збір та обробка статистичної інформації країн-учасниць;
- організація і проведення міжнародних семінарів і конференцій з країнами учасницями та іншими організаціями щодо обміну інформацією та результатами досліджень з визначенням перспективних і проблемних аспектів розвитку світової економіки;
- узгодження діяльності міжнародних організацій між собою;
- сприяє вибору заходів подолання світових економічних криз та їх поширенню.

У відповідності до зазначених функцій та повноважень суб'єктів соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз визначаються ролі і значення кожного суб'єкту у процесі застосування даного механізму. Важливо визначити характер взаємозв'язку між суб'єктами та їх функціями і повноваженнями, схематично ми відобразили на рис. 1.

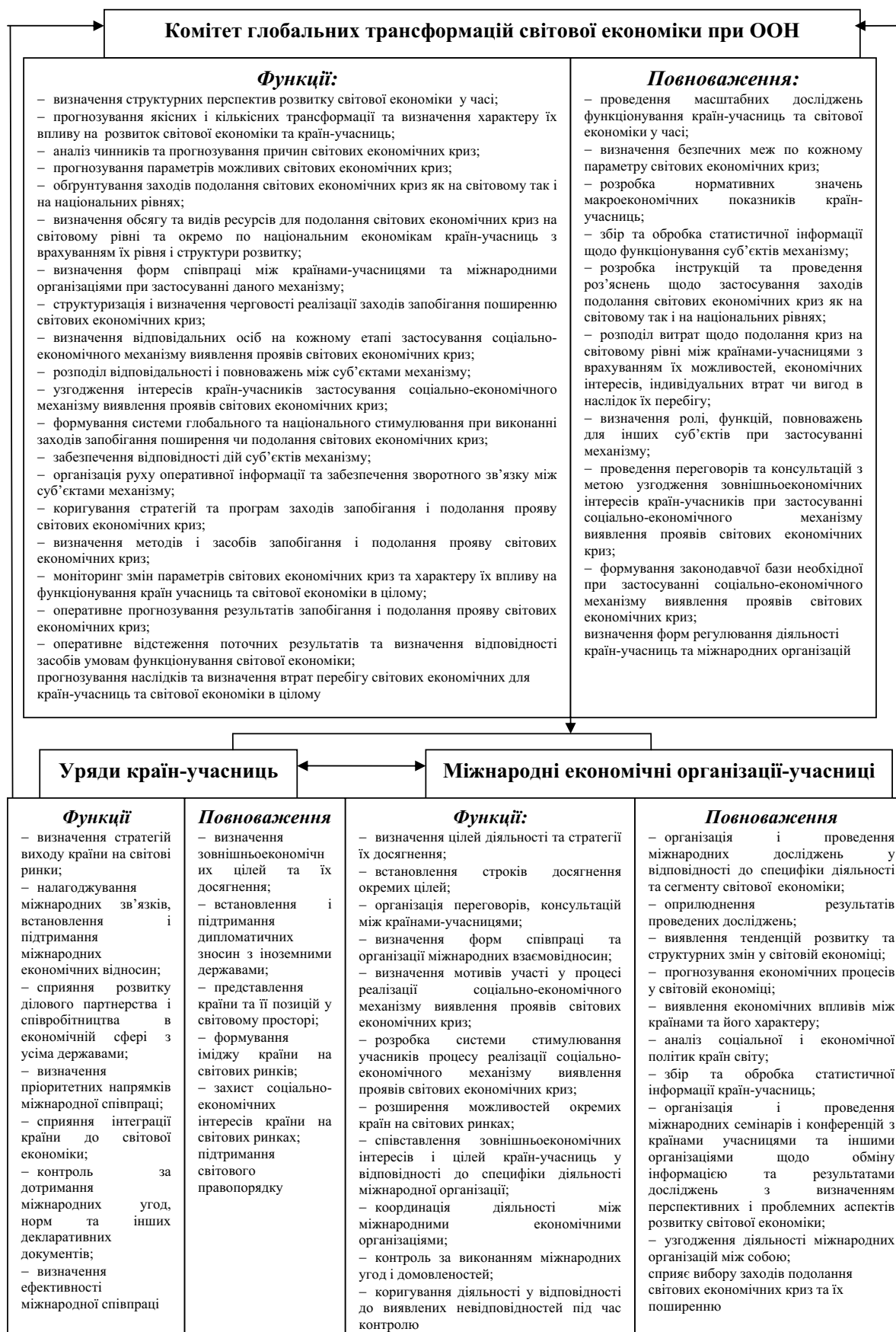

Рис. 1 Взаємозв'язок між суб'єктами механізму

Міжнародні організації при застосуванні соціально-економічного механізму виявлення передумов світових економічних криз мають бути у ролі незалежних експертів щодо вивчення тенденцій розвитку відповідної сфери світової економіки. Проводячи аналіз та моніторинг відповідних ринків вони мають готувати спеціальні аналітичні записки в яких зазначають проблемні місця і можливі шляхи їх вирішення.

Уряди країн на міжнародному рівні відстоюючи національні інтереси висловлюють своє бачення щодо проблем функціонування окремих сфер світової економіки і пропонують власні шляхи їх узгодження.

Комітету глобальних трансформацій світової економіки при ООН має стати координуючим, контролюючим і регулюючим органом світової економіки. Шляхом організації спільних засідань представників урядів і міжнародних економічних організацій у процесі конструктивної дискусії з врахуванням наслідків застосування засобів подолання чи обмеження негативного впливу світових економічних криз приймати спільні рішення щодо економічної безпеки національних економік та розвитку світової економіки в цілому.

Застосовувати соціально-економічний механізм виявлення передумов світових економічних криз можуть як формальні інституціями – конкретними організаціями, які мають свої повноваження і засоби впливу та неформальними об'єднаннями, які вмотивовані.

Висновки. Розглянуті організаційно-інституціональні основи визначають можливості застосування соціально-економічного механізму виявлення проявів світових економічних криз на наднаціональному рівні та забезпечують неупередженість його дії.

Список використаних джерел

1. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізацій на перспектива: монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я.М. Столярчук [та ін.]; за заг. Ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2010. – 334с. (247-273)
2. Всемирная комиссия по социальным аспектам глобализации. Доклад «Справедливая глобализация: создание возможностей для всех». – Женева: МОТ, 2004. – С. 86.
3. Вспомогательные органы ЭКОСОС. Комиссия социального развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/russian/ecosoc/about/socdev_commission.shtml
4. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : Монографія / [Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот, Я. Столярчук, и др.]; под науч. Ред. Профессоров Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К. : КНЭУ, 2013. – 466 с. (375-435)
5. Достойный труд: некоторые стратегические вызовы на будущее : доклад генерального директора МОТ. – Женева: Междунар. Бюро труда, 2008. – С. 29.
6. Николаев И. Россия и мир против финансового кризиса: аналитич. докл. / и. Николаев, Т. Марченко, м. Титова. – М.: ФБК, 2008. – С. 17-27.
7. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія / В.І. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2008. – С.188.
8. Global Governance Reform: Breaking the Stalemate / ed. by I. Colin, Jr. Bradford and E. Linn Johannes. – Washington : Brooking Institution Press, 2007. – 142 p.
9. Loewen H. Towards a Dynamic Model of the Interplay Between International Institution / Howard Loewen // GIGA Research Program : transformation in the Process of Globalization. – 2006. – №17. – February. – P. 12